

הרב משה צבי נריה

כבוד התורה

(פרק ממעלות-המדות של מרן הגראי"ה קוק זצ"ל)

"ודאי כך היא חובתנו, לכבד כל מי שהוא מבניה של תורה, ובדורנו זה שכבוד-
התורה הושפל עד עפר בעוה"ר, יש לעשות חומרות וגזירות בזהירות כבוד-התורה
מכל החומרות שבעולם"

(שו"ת "אורח משפט", עמ' קכ"ד)

דברי מרן הרב זצ"ל, אשר הוצבו בראש פרק זה, דברים שנכתבו בענות-צדק, בשעת ויכוח
חריף עם ב"ד מסוים שחלק על הוראתו, הם ששימשו לו לקו ולמשקולת לאורך ימיו
ולמרחב מעשיו. אלה הדברים — הם הכסיס, היסוד והשורש לכל אשר יסופר להלן. לקשת
הרחבה של המעשים הקשורים באישיות-תורה שונים. הצד השווה שבהם הוא — שכולם
אומרים כבוד "לבניה של תורה", שכולם נותנים יקר לגדוליה ולחכמיה, ללומדיה ולעושי
דבריה.

★

בעלות הרב על כסא רבנות יפו, עיכב את נסיעתו הראשונה לבקר במושבות — ענין שראה
אותו כדחוף ביותר — משום כבוד-התורה של הגאון ר' יצחק בלזר ז"ל (תלמידו הנאמן של
הגאון ר' ישראל סלנטר ז"ל), שעלה לארץ באותו שבוע. הרב חשש שאם הוא יעדר אז מיפו,
לא יקבלו פניו כדאי לגאון-תורה-ויראה שכמותו (ראה מכתבו לחותנו האדר"ת ז"ל — ז'
תמוז תרס"ד — שו"ת "אורח משפט" עמ' רכ"ד), ומצות-עשה דכבוד-תורה חמורה מאד
היתה בעיניו [וראה שיחות הראי"ה עמ' צ"ד-ה].

★

הערכה עמוקה ויחס חם גילה הרב לתלמיד אחר של הגרי"ס ז"ל, אשר עלה בסוף ימיו
לירושלים עיה"ק — הגה"צ ר' נפתלי אמסטרדם ז"ל, ובאיגרת אליו הוא כותב: "שלוש
וכרכה מקודש לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון המובהק, צדיק ונשגב, מוהר"ר נפתלי
אמסטרדם שליט"א — — — על דבר המוסד הנשגב "אסף נדחים" שדגל הדר"ג

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

כבוד התורה

[תקצה

מתנוסס עליו. — — — — לעשות רצון צדיק חפצתי, ואדרכה נגדה נא כל קהל-עם-ד' בארצנו הקדושה ובכל תפוצות הגולה, כמה מעלות גדולות וקדושות לבית הגדול הזה. — — — — ואקוה שכל יודעי שם הדר"ג ומכירי צדקתו הרבים בישראל ב"ה, יתאמצו בכל כוחם לחזק ולאמץ את המפעל הגדול הזה, אשר כוננו ידי צדיק כביר כבוד גאונו שליט"א" (אגרות הראי"ה ח"א, עמ' רכ"ב).

★

הרב העריץ מאד את הגאון ר' דוד פרידמן ז"ל מקארלין, והעריך את דרך לימודו המיוחד: בירורי-הלכה רק מתוך סוגיות הש"ס ושיטות הראשונים, ובאחת מתשובותיו של הרב הוא מזכירו בתואר גדול הדור, תואר נדיר מאוד בעטו של הרב:

"בענין הקרבת הקרבנות בזמן הזה, מצד עיכוב הידיעה בכיוון מקום המזבח — הנה האריך בזה גדולי-הדור הגר"ד מקארלין בספרו "שאלת דוד", בקונטרס "דרישת ציון וירושלים", במאמר ראשון — — — עיין שם בדבריו הקדושים" ("משפט כהן", סי' צ"א).

★

כידוע היה הגאון בעל "חזון איש" ז"ל "יושב בסתר", ברוב שנותיו השתדל להשאר נסתר — ועלתה בידו. כשעלה ארצה בקיץ תרצ"ג, כתב הגאון ר' חיים-עוזר גורודנסקי ז"ל מווילנא מכתב אל הרב שבו הפליג בשבחו של החזו"א, ואח"כ הגיעו ספריו אל הרב ומהם למד על גודל ערכו. אולם ברבים, ואפילו בחוגי ת"ח בא"י, טרם נודע טבעו, כי גם כאן הצטנע בפיתו שבבני-ברק.

והנה נודמן הרב לבני-ברק לחגיגת הנחת אבן הפינה לשיבת "בית יוסף" (נובה-הרודוק), והגיע ראשית-כל לבית מעריצו הגדול מייסדה הראשון של בני-ברק ר' יצחק גרשטנקורן ז"ל. ומספר ר' יצחק: "כשהגיע הרב עם פמלייתו — רבנים מירושלים ות"א — הנה מיד עם כניסתו לבית (היתה לי הזכות הגדולה לארח אותו בכיתי), אמר לי הרב שהוא רוצה ללכת מיד לבקר את ה"חזון-איש". אכן, יום לפני זה נתבקשתי על ידי ה"חזון-איש", שעם הגיע הרב אודיע לו על בואו. הקדמתי אפוא והזדרזתי ושלחתי לו שליח עם ההודעה כי הרב הגיע, ומשום כך בקשתי את הרב שינוח קצת, והוספתי-כאילו דרך אגב — שהודעתי לחזו"א על בואו. מיד הגיב הרב ואמר: "משום כך אני מזדרז, כיון שאיני רוצה שהוא יטרח לבוא אלי, וברצוני להקדים ולבוא אליו". אמר ועשה, ויצא הוא ומלוויו למקום מגוריו הארעי של החזו"א, בבית הרב שמואל-יעקב מידוסר ז"ל" (המשך הדברים ראה "ראיה וחזון" עמ' 8). כשחזר הרב ירושלימה ונודע ברבים שהרב ביקר בביתו של גדול אחד שהגיע מחו"ל (וכאמור אז עוד לא נודע טבעו ברבים), ולא עוד אלא שנזדרזו והקדים לבוא אליו, לפני שאותו גדול ביקר אצל הרב, עורר המעשה תמיהה רבתי: ראשית — עצם הביקור, שכן היה ידוע שגדולי-הגדולים המגיעים לארץ, רבנים ואדמו"רים מפורסמים, היו באים להקביל פני גאון-ישראל, רבה של ירושלים, רבה של א"י כולה, בעל המעמד הרבני-העולמי הרם והנישא, ואף לא היה מקובל שהוא יחזיר להם ביקור (ופעם אחת החזיר הרב ביקור לאדמו"ר מפורסם, והתרעם על כך הרב הישיש ר' נחמיה ירושלמי ז"ל, רבה של ליובאן, ובא אל הרב וטען שאין זה מכבוד תורתו של הרב); ושנית — שבמקרה זה נזדרזו הרב והקדים לבקר את אותו גדול, עוד לפני שההוא ביקר אצלו, וזה הלא היה לגמרי לא כפי הנהוג. כששאלו את הרב לפשר הדבר, הפליג הרב בשבחו של ה"חזון-איש" ואמר: "משנתו סדורה לו בפיו כמו אצל רבי דוד'ל מקארלין ז"ל!" [ומשמעות אמירה זו היא: אילו היה עולה ארצה הגאון ר' דוד פרידמן ז"ל מקארלין, כלום לא הייתי מקדים והולך לבקר?].

★

הרב בנימין צבי יהודה רבינוביץ — תאומים ז"ל, מסר לי שהיה נוכח בשעה שתלמיד חכם חשוב אחד הביע את תמיהתו בפני הרב, על ש"החזון איש" איננו עולה ירושלימה לכותל המערבי, והרי אמרו חז"ל שמעולם לא זזה השכינה משם. תגובת הרב היתה: גופו של ה"חזון איש" הוא עצמו נרתיק לשכינה! [עי' רמב"ן דברים י"א, כב].

★

סח לי רבי שמואל הכהן ויינגרטן ז"ל: נודמנתי פעם לבית הרב. כשראני הרב, חש מיד לקראתי, ושאלני אם יודע אני להשתמש במכונת-כתיבה, כי בידו תשובה בענין היתר-עגונה, שהוא רוצה למהר לשלוח אותה לתעודתה, והמזכיר משום מה נעדר באותו יום. תשובתי היתה חיובית, ומיד התישבתי להעתיק את הדברים. והנה תוך כדי כתיבה נזכרתי, שבנושא זה דן מרן ה"חתם סופר" ז"ל באחת מתשובותיו, והתפלאתי שהרב שהיה בקי בתשובות גדולי האחרונים בכלל ותשובות החת"ס בפרט, אינו מזכיר את החת"ס. לאחר שגמרתי, הרשיתי לעצמי לשאול את הרב על כך, ותשובתו היתה: "במהלך הדיון בתשובה הזאת, הנני סותר כמה מהראיות של החת"ס באותה תשובה, ומשום שכבודו של החת"ס גדול בעיני, סבורני שאין זה ראוי להזכיר את שמו בכגון דא, שלא לפגוע בכבוד תורתו".

★

ומצאתי שכך נהג גדול מפורסם בדור קודם: "סיפר הרב הגאון ר' לייביש וועבר ז"ל, מגדולי התלמידי חכמים שבירושלים, שפעם נשא ונתן עם הגאון רש"ז מלובלין ז"ל (בעל "תורת חסד") בסוגיא אחת בענייני חלה, ובתוך הדברים תמה הר"ל: הלא יש על זה תשובה ערוכה בספר "צמח צדק", ומדוע איפוא אין רבינו מזכירה? השיב לו הגאון: יש אשר לפעמים צריך לומר שלא כדברי הרבי, ועל כן אני מזכיר דעתו כלל, שלא אהיה ח"ו כמורה הלכה שלא כדברי קדשו" (תולדות הגאון רש"ז מלובלין — ירושלים תשל"ז — עמ' 22).

★

יחס-הכבוד העמוק כלפי החת"ס, מסורת היתה בידי הרב מפי חותנו הגאון האדר"ת ז"ל: כשרב-גאון "עלוי" צעיר, הרשה לעצמו להתיחס לא-בכבוד הראוי להוראה מסוימת של החת"ס, הגיב על כך האדר"ת בחריפות מרובה וכתב על פנקסו: "נבהלתי לשמוע — — — דברים כאלה על אור עולם החתם-סופר ז"ל, אשר בצדקתו ורוחב לבבו כפתחו של אולם, הוא כאחד הראשונים, ומי כמוהו מורה בכל חדרי-תורה, ובעונות הרבים רבו הקופצים בראש, שלא למדו כל צרכן ולא שימשו כל עיקר שימוש תלמידי חכמים — — — על דרך שר התורה, עמוד-ההוראה החתם-סופר ז"ל, אשר גם בשימוש רכותיו [הכהן והלוי, רבי נתן אדלר ורבי פנחס בעל הפלאה] אין דוגמתם בין אבירי הגאונים" ("אחד בדורו", הרב שמואל קול — ת"א תש"ל — עמ' 202).

★

[ואנא עובדא נוספת ידענא, שרב גדול בתורה שחיבר ספרים חשובים, כתב קונטרס של השגות על ספרי ה"חזון איש" זצ"ל, וכשעמד להדפיס את דבריו בא אל הגרי"א הרצוג ז"ל לבקש את הסכמתו, והנה השיב לו הרב הרצוג ז"ל שאין הוא מוכן לתת לו הסכמה, ולא עוד אלא שלדעתו אין זה נכון כלל לפרסם את קונטרס ההשגות, בכדי שלא לפגוע בכבוד-תורתו

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

כבוד התורה

[תקצו]

של ה"חזון-איש".

והסביר הרב הרצוג ז"ל ואמר: כשתוך כדי משא ומתן של הלכה משיגים על גדולים, ואפילו מן הדורות הקודמים, הרי כך היא דרכה של תורה, ואפשר להשיג גם על ה"חזון-איש", אולם ריכוזו של השגות בסיטונות, יש כזה משום פגיעה בכבודו ובסמכותו התורנית — וזאת אסור לעשות כלפי גדול-פוסק משיעור קומתו של ה"חזון-איש".

★

סיפר בן אחיו של הרב, הרב רפאל הכהן קוק ז"ל, רבה של טבריה: מעשה בשאלת-ריאה שהובאה לפני דודי מרן הרב זצ"ל בירושלים ע"י ראשי השוחטים, רבי אליהו ראם ורבי יעקב מנדלבוים. רבי יעקב העיר ששאלה כזאת עוד לא היתה לפניו. כשראה הרב את השאלה, אמר כי שאלה זו כבר נזכרת בספר "דעת תורה" להגאון המהרש"ם ז"ל מברעזאן, ומיד הביאו את הספר וראו שהוא מכשיר. לאחר העיון הצטרף גם הרב לדעת המהרש"ם והכשיר את הריאה.

וכאן העיר השו"ב רבי יעקב מנדלבוים, שהרב בעל "דרכי-תשובה" מדגיש בספרו שלא לסמוך על פסקיו של הרב מברעזאן, כיון שהוא מיקל יותר מדי. נענה על כך הרב ואמר: "ישנם שני סוגי גאוניים, גאוניים-יוצרים וגאוניים-מאספים, מי משניהם עדיף? הוא אומר הגאוניים-היוצרים. ראוי לנו אפוא לקבל דעתו של הגאון בעל "דעת תורה" שהוא גאון-יוצר, ולא דעתו של הגאון בעל "דרכי תשובה" שהוא גאון-מאסף" (הדברים מובאים בספרו של הרא"י ברומברג ז"ל "מגדולי התורה והתסידות" — ספר כ"א — ירושלים תשכ"ה — עמ' ר').

יחס ההערכה להגאון מברעזאן גם הוא עולה וכו' אצל הרב עוד מבית חותנו הגאון האדר"ת ז"ל. ומסופר כי אחרי פטירתו של הגאון רבי יצחק-אלחנן ז"ל מקובנה, פנה האדר"ת אל המהרש"ם והודיע לו, שמכאן ואילך הוא מקבל עליו פסקיו, ובכל שאלה אשר תקשה ממנו יפנה אליו (ואמנם התשובה הראשונה בחלק הראשון של שו"ת מהרש"ם — ווארשא תרס"ה — מופנית אל הגאון האדר"ת ז"ל).

[וכאן מקום להביא דברי ממלא מקומו של הרב, הגאון ריא"ה הרצוג ז"ל, בספרו "היכל יצחק" (אה"ע, ח"ב, סוף סי' מ"ה, עמ' קס"ח): "ובאמת מספיקה דעת הגאון ראש המשיכים אחרי רבינו יצחק-אלחנן ז"ל — מהרש"ם ז"ל — בלבד, כי קדוש היה הרב מברעזאן ז"ל, ומורה מובהק עד להפליא, שהשיב תשובות לאלפים לכל תפוצות ישראל, וד' היה עמו שהלכה כמותו, ונתפרסם שהיו ראיות שהסכימו עליו מן השמים, כידוע".]

★

חיבה יתירה נודעה אצל הרב לתורתו של האדמו"ר מסוכצ'וב, הגאון ר' אברהם בורנשטיין ז"ל, בעל "אגלי טל" ו"אבני נזר", והוא המריץ את מעולי תלמידיו לעיין בספריו כראוי, ולהתבשם מעומק סברותיו ואיתנותם. הוא אמר: ה"אבני נזר" הוא מן היחידים שנגשו לבידור הלכה בדרך הניתוח של ההכנה.

וסיפר האדמו"ר הרביעי לבית סוכצ'וב, הרב ר' חנוך בורנשטיין ז"ל, ששמע מפי הרב, כי בשאלה מסויימת היתה מתחילה דעתו נוטה להקל, אולם אחר כך נמנע מלהורות כך, מתוך התחשבות עם דעתו הגדולה של ה"אבני נזר" שבתשובה בנידון הכריע לחומרא (וראה "מועדי הראי"ה", עמ' תקפ"ב).

בשנת תרס"ב, חמק־עבר הגרצ"פ פראנק ז"ל מירושלים, לשבת וללמוד בהתבודדות ב"פ. ויקירי"פו ר' בצלאל לאפי"ן ז"ל ור' משה בצלאל טודרוסוביץ ז"ל, עמדו מיד על ערכו של האברך המיוחד הזה, והתחילו לדאוג למלא מחסוריו, שיוכל ללמוד בשקידה. כשהגיע הרב ליפו — כ"ח אייר תרס"ד — וגילה כמובן עד מהרה את האברך הירושלמי המופלא, כתב להגאון האדר"ת ז"ל, שהוא מתפלא, על זה שירושלים מרשה לעצמה לוותר על אברך כזה, שהיה ראוי לכהן בכהונה רמה של רמו"ת או דינות. לא עבר זמן רב, והרב קירב את האברך הירושלמי לעבודת־הקודש, והטיל עליו להיות מגיד־שעור קבוע למספר בחורים מצוינים, שראה אותם כגרעין לישיבה שאותה שאף להקים במיוחד עבור בני הישוב המתחדש.

הגרצ"פ ז"ל הרגיש אז יפה יפה באיזו מדה עמוקה היא שאיפת הרב, לקרב ת"ח ולהרים מעמדם, לגדלם ולהפעילם בעבודת הקודש בקהילות ישראל (על דרך ביאורו של הצדיק ר' הלל ליכטנשטיין ז"ל מקלומי"א: "את ד' אלקיך תירא — לרבות תלמידי חכמים" — אם רצונך להגיע ליראת־שמים של ממש, עליך להרבות תלמידי־חכמים בכל אתר ואתר, וככל שירבו ת"ח במקומות תגדל יראת־השמים בהם).

לפנינו מכתב שכתב הגרצ"פ ז"ל אל הרב בכ"ג אייר תרס"ח, ובו הצעה למנות את הרב ר' יעקב־יוסף הלוי דזימיטרובסקי ז"ל כרב בעקרון:

בעה"י, יום א' כ"ג לחודש אייר לסדר הקרב את מטה לוי והעמדת אותו לפני א' הכהן", תרס"ח פעה"ק ירוש"תו

מרוכב ערבות, אלפי רבבות, ברכות מאלופות וישועות, יחדיו יהיו תמים על ראש צדיק, גבר בכלא, איש סגולה, הנודע לתהלה, ה"ה הרב הגאון הגדול, מופת הדור והדרו, איש האשכולות, החכם הכולל, כקש"ת מו"ה ר' אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, רב ואב"ד בעה"ק יפו והמושבות.

אחרי דרך מבוא השלום והברכה באה"ר כמשפט להדר"ג הרמה, ולכל הנלוים לו שיחי', אמרתי לבוא בבקשה אחת קטנה וגדולה היא אלינו. בהיות כידוע המושבה עקרון דורשת לה איש שהגיע להוראה, ונפשם כשאלתם שתהי' ישיבתו קבועה שם, ולהיות מצוי לענות להם בדבר ד' זו הלכה למעשה, להורות להם בכל עת את המעשה אשר יעשון, כנהוג בכל קהלות הקדש אשר אחינו נחיתים שם.

ובאשר כי אתרא דרב הוא, כת"ר שיחי', וכנפי תורתו ומצודתו פרושה על המושבות אשר מסביב למחנהו קדש, ועל פיו יצאו ויבאו, לכן אמרתי להציע לפני הדר"ג שיחי' ולהעמיד לפניו חד מבני עלי', ה"ה הרב הגדול חו"ב מו"ה ר' יעקב יוסף הלוי שי', והוא מעולי גולה זה כביר מעיר לידא, והוא חתן בנו של מוח"ז הרב הגאון וכו' ר' חיים יעקב שפירא שליט"א הראב"ד בפעה"ק ת"ו, ואחרי כי קרוב הוא לי לא אאריך בשבחה. — — —

ומדעתי את כבוד הדר"ג שי', כאשר כבר תכנתי את רוחו הטהור, להיות שואף תמיד להגדיל תורה ולהאדירה, ודרכו בקדש לחזק הני ברכי דרבנן דשלהי, ולהעמידם בקרן אורה, תקותי חזקה שדברי יכנסו באזניו ויזדרו להודיענו במקום עצתו אמונה, ואופני הסכמתו לטובה".

אישור קבלת מכתב זה מצאנו ב"אגרות הראי"ה", ח"א, עמ' קע"ח, באגרת שנכתבה בכ"ח אייר — יום בו זכה מרן הרב זצ"ל לעלות ארצה בשנת תרס"ד. ואמנם פעל הרב כמיטב יכלתו במשאלתו של הגרצ"פ פרנק ז"ל, והרי צילום אישורו וברכתו למינוי הרי"י הלוי דזימיטרובסקי ז"ל כרב בעקרון:

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

כבוד התורה

תקצט

ה' אלול תש"ס
ש. יעקב יוסף הלוי שליט"א, לרב ומורה לצדקה במושבה עקרון תוכב"א, והבוחר בארץ חמדה יריק טובו על ראש כבוד ידידי הרב הנ"ל, ועל ראש עדתו הקדושה, ואשרי חלקה אשר זכתה לצפירת כליל חמדה כהרב הנ"ל, אשר ינהלה בע"ה על מי מנוחות תוה"ק ויראת ד' טהורה, ונזכה כולנו לחדות בשמחת גוינו; כבא לציון גואל, ונגד זקננו כבוד, בעה"ה י"ג תשרי ה'תרט"ט.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק האב"ד פה עה"ק יפו והמושבות ת"ו

הנני בזה לאשר ולקיים בעזרת השי"ת המתנשא לכל לראש, את בחירת ידידי הרב המאור הגדול בתורה מר"ה יעקב יוסף הלוי שליט"א, לרב ומורה לצדקה במושבה עקרון תוכב"א, והבוחר בארץ חמדה יריק טובו על ראש כבוד ידידי הרב הנ"ל, ועל ראש עדתו הקדושה, ואשרי חלקה אשר זכתה לצפירת כליל חמדה כהרב הנ"ל, אשר ינהלה בע"ה על מי מנוחות תוה"ק ויראת ד' טהורה, ונזכה כולנו לחדות בשמחת גוינו; כבא לציון גואל, ונגד זקננו כבוד, בעה"ה י"ג תשרי ה'תרט"ט.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק האב"ד פה עה"ק יפו והמושבות ת"ו

*

אכן, הרב לא היה זקוק לזרוז בנושא חשוב זה. אדיר היה חפצו להרחיב תחום ההשפעה התורנית, על ידי מינוי רבנים במושבות, וכך הוא כותב באחת מאגרותיו: "למותר לי להרחיב הדברים, כמה גדולה המצוה הקדושה והתועלת של ישיבת רב ותלמיד חכם גדול בתורה ויראת השי"ת בכל קיבוץ בישראל, ובפרט בארץ ישראל" (אגרות הראי"ה, ח"א, עמ' כ"ב). ואחרי שהצליח להכניס רב קבוע באחת המושבות הוא מוסיף וכותב: "אולי יחנן השי"ת ונוכל לקבוע רבנות גם ביתר המושבות, למען ישוב להן תואר מלא של ערי ישראל עם קדוש" (שם עמ' קי"ט).

אולם כעייית מינוי רבנים במושבות, נתגלתה כקשה ביותר, לא רק מבחינה כספית, כשהמצב הכלכלי החמור של רוב המתישבים, לא איפשר להם לשאת בכובד ההוצאות של המשרות הציבוריות, אלא גם מבחינת חוסר היחס שלהם למועמדים לתפקיד זה משיבות הישוב הישן בירושלים. הלך רוחם של אלה, זר היה לציבור הנושא את נפשו לחידוש החיים וריעונם, וחוסר זיקתם של המועמדים לרבנות לרעיונות שהפעימו את לב העולים המתישבים, אף תלבושתם המיוחדת, עמדו כחיץ בין שניהם "ולא קרב זה אל זה" (ראה "אגרות הראי"ה", ח"א, עמ' קפ"ה, מה שכתב הרב באיגרת אל הגרי"א הלוי ז"ל, בעל "דורות הראשונים").

מיוחדת היתה פתח תקוה, אם המושבות, שבה כיהן כרב אדם גדול בתורה — הרב אהרן הכהן אורלנסיקי ז"ל, והרב העריך אותו כראוי לו. ועם היות מרחב משרתו של "הרב מיפו"

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

[תר

הרב משה צבי נריה

פרושה על פני כל המושבות, גם בתוקף המינוי המפורש של הגר"ש סלנט ז"ל והגאון האדר"ת ז"ל, היה זהיר מאד שלא לפגוע בכבודו ובסמכותו, ורק על פי בקשתו היה מזמין את הכפופים לו להתדיין בפני בית-דינו ביפו. בסוף תשובה בהלכה לרבה של פתח-תקוה, מוסיף הרב וכותב: "בשבוע דנא היתה לי עגמת נפש. באו לכאן אנשים מיהוד, ובקשו הזמנות לדין-תורה. הסופר כתב להם הזמנות כדרכו, ולא ידעתי כלל שהמוזמנים הם אנשי פתח-תקוה, שאיני מזמינם בשום פעם, כי אם על פי דברי כבוד תורתו הרמה שיחי" (משפט כהן, עמ' כ"ז).

★

ופעם הוזמן הרב ע"י אחד ממעריציו לסדר קידושין. בחתונה שהיתה צריכה להיות בשכונת "שערי חסד" בירושלים מקום כהונת-רבנותו של נאמן-רתו ומעריצו הגדול הגרי"מ חרל"פ זצ"ל. הגיב הרב ואמר "שכיבוד זה שייך למרא דאתרא, רבה של השכונה, ואין הוא רוצה לקפח זכותו של הגרי"מ". אולם המחותן עמד על דעתו, ולא רצה לוותר על הכבוד הגדול, שהרב יהיה מסדר הקידושין בחתונה, ואז שלח הרב שליח מיוחד אל הגרי"מ, לקבל ממנו רשות להיות מסדר הקידושין בשכונתו.

★

כשבקרתי בליעדז, אצל ידיד-נעורי הרב הלל מדליא ז"ל, נפגשתי בביתו עם השופט הורביץ (בנו של הרב צבי-הירש הורביץ ז"ל, מחשובי הרבנים באנגליא, ששימש ברכנות בסונדרלנד ובליעדז), והוא סיפר לי מה ששמע מאביו, שהיה נוכח בשעת המעשה: ראש ישיבת "עץ חיים" בלונדון, הרב הגאון ר' נחמן-שלמה גרינשפן ז"ל (מחבר הספר "מלאכת מחשבת" — לונדון תשט"ו — נפטר באלול תשכ"א), היה תלמיד מובהק של הגאון הרידב"ז ז"ל. וכימי פולמוס-השמיטה בשנת תר"ע, בשעה שהרידב"ז ז"ל הרעיש כנגד היתר המכירה, ומרן הרב זצ"ל השיב על דבריו במבוא ספרו "שבת הארץ", פרסם הרב גרינשפאן השגות על דברי הרב ב"החבצלת", ובהם כמה ביטויים חריפים. כעבור כמה שנים, לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, יצא כידוע הרב לחו"ל ונשאר תקוע בשוויץ, ומשם נתקבל ברוב כבוד רבה של קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, ופעל שם רבות למען תלמידי-חכמים פליטים וכו'.

באותם הימים הסתובב הרב גרינשפאן כפליט בארצות אירופה, והצליח איך שהוא להגיע ללונדון בחוסר-כל. בתחילה חשש לבוא לפני הרב, כי ידע שראוי הוא לקפידא ולתרעומת, אולם אחר כך נוכח כי אין עוזר ואין תומך, והרב הוא היחידי שיכול לעזור לו. בלחץ המצוקה לבש עוז ובא אליו, ובלבו חשב שודאי יצטרך להרבות בפיוס וכו'. כשבא לבית הרב, מצא שם תלמידי-חכמים מסובים סביב שולחנו ומתנצחים בהלכה, כשהרב יושב בראש. בהיסוס מה ניגש אל הרב ונתן לו שלום. כשהחזיר לו הרב שלום ושאל לשמו, השיב בשפה רפה: גרינשפאן. מיד הסתכל בו הרב ושאל: ר' נחמן-שלמה? והנה למשמע התשובה תן! קם הרב מלוא-קומתו וקרא בשמחה: "רבותי קומו, בא אלינו אורח נכבד, תלמיד חכם גדול בתורה"! ומיד הושיבו על ידו והעתיר עליו חיבה והוקרה, ולא נח הרב ולא שקט אחר כך, עד שסידר לו מעמד מכובד.

★

גם אחרי שהרב חזר לארץ-ישראל, לא הסיח דעתו ממנו, והוא עזר למינויו של הרנ"ש

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

כבוד התורה

[תרא

כראשישיבה בליעדו, וכשפרסם הרנ"ש קונטרס של דברי-תורה כנספת לירחון התורני "שערי ציון" שהופיע בירושלים, מוצאים אנו לידו את דברי ההסכמה החמים של הרב שנדפסו בהבלטה מיוחדת:

מכתבת-הלה, מאת הגאון האמיתי, מרן רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, ראש הרבנים לארץ-ישראל:

חביבים עלי דברי-דורים, של ידידי וחביבי הרב הגאון, איש האשכולות, חו"ב סוע"ה, מוה"ר נחמן שלמה גרינשפאן שליט"א, ר"מ דעי"ת ליעדו יצ"ו, כאשר שעשועים היו לי דבריו וחברתו היקרה, בהיותי מתגורר בימי גלותי בקה"ק "מחזיקי הדת" בלונדון יצ"ו, ועתה שמח לבי לראות חלק קטן מחד"ת האמורים ביותר-הגיון ובפולפול טבא, יוצאים לאור בהירחון התורני "שערי ציון".

הנני מתכוון כנגד המברכים לכבוד ידידי הרב הגאון המחבר בעל-החדושים, יהי ד' עמו ויעלה מעלה מעלה, וכל אשר ברוח עמו להגדיל תורה ולהאדירה, יזכה להוציא לאורה, ולאורו יהנו רבים ויודוהו סלה בכרכות לראש-משביר, כנפשו היקרה ונפש ידיו המדבר לכבוד התורה ולומדיה.

הבעה"ח כ"ח אלול תרפ"ב, פעה"ק ירושלם תוכב"א.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

★

סיפר לי הרב ד"ר אליהו יונג שליט"א:

בשנות שהותו של הרב בלונדון, היתה תקופה קצרה שבה ריכז כמה צעירים, ולמד אתם גמרא ותוספות, וזכיתי גם אני להיות בין שומעי לקחו של הרב. בלמדנו סוגיית "מעמד שלשתן" בניטין (דף י"ג, א), הקשיתי איזו קושיה, והרב השיב לי, ושוב חזרתי והקשיתי, והרב השיב לי בהרחבה ויישב קושייתי. בהמשך הלימוד הקשיתי פעם שלישית, והרב תירץ והסביר הדברים בהרחבה ובסבלנות.

בתום השיעור, כשחזרתי לביתי, ייסרני מצפוני ונקפני לבי, שמא הרשיתי לעצמי להטריח על הרב יותר מדאי, וכבר עמדתי לכתוב מכתב-התנצלות ולבקש סליחתו של הרב. והנה למחרת בבוקר, מצאתי בתיבת-הדואר מעטפה-מכתב מהרב, נפעמתי למראה המעטפה, חששתי אולי יש במכתב נזיפה, והנה פתחתי את האגרת והופתעתי: — — — הרב עיטר אותי בסמיכת-חכמים!

[הרב, שוודאי ידע לקבוע ערך התלמיד ודרגתו, קיים במעשהו הנאה והמרומם, את מאמר חז"ל במסכת ברכות (ס"ג, ב): "וכל המנבל עצמו על דברי תורה — ופירש"י: שישאל לרבו על ספקותיו וכו' — סופו להתנשא"!]

★

ובאותן השנים, עם היותו רב גולה ממקומו, הגיב בחריפות במקום שראה פגיעה בת"ח ובני-תורה.

אחרי ההתנגשות עם הציף-ראב"י, הרב ד"ר הרץ ז"ל (שהדיה מצויים ב"אגרות הראי"ה" ח"א), בדבר שחרור בני-תורה משרות בצבא, העיר הרב ואמר: "שערי-הגמרא המצויר והיפה, ערכו רק כשהוא מחובר לגמרא עצמה, אולם אם הוא נפרד ממנה — הריהו מאבד את כל ערכו, כי כשלעצמו אינו אלא ציור בעלמא. ערכו של הציף ראב"י גדול ונחמד, כשהוא מחובר לרבנים ולבני-תורה, אולם כשהוא נפרד מהם — הריהו נשאר בצורתו החיצונית גרידא".

★

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

[תרכ]

הרב משה צבי נריה

יחס של כבוד וחיבה גילה מרן הרב זצ"ל לחכמי הספרדים, וכך מוסר לנו הרב הגאון המקובל רבי עובדיה הדאיה ז"ל:

"פגישתי הראשונה עם הרב זצ"ל היתה בשנת תרס"ח, כלומר: לפני חמישים ושתיים שנה. הוא היה אז רב ביפו ובאתי אצלו יחד עם אבי עליו השלום, שהרב הכיר את שמו קודם לכן. מתוך חדושי-התורה שלו. כשאבי הציג את עצמו לפני הרב זצ"ל, אמר לו מיד הרב מחידושי התורה של אבא, והוסיף שזוהי תורה-לשם-שמים. אבי השיב לעומתו בדברי-תורה נוספים.

כעבור עשרים שנה ביקרתי שוב עם אבי אצל הרב, ומשנכנס עמנו לשיחה, חזר — להפתעתנו המרובה — על הדרשה שדרש לפניו אבי בפגישה הקודמת".
ועוד מספר הרב הדאיה ז"ל:

עובדה זו שהייתי עד-ראיה לה, מעידה ומוכיחה על גדולתו הנפלאה וזכרונו הבלתי רגיל של הרב זצ"ל.

בשנת תר"ץ הלכתי אצל הרב, לקבל ממנו הסכמה לספרי "ישכיל עבדי", חלק א'. אותה שעה ישב רב אחד אצל הרב. משראה הרב אותי והחל מעיין בספרי, החל לדבר בשבחי והגדיר את דרך-הלימוד שלי בין בהלכה ובין בקבלה. ראיתי אצלו לא רק ענווה גדולה מצד עצמו, אלא עד כמה היתה בו אהבה לתלמידי-חכמים, שביקש תמיד לקרובם, לעודדם ולעשות להם נחת רוח לכבודה של תורה.

גם לאחר מכן, כל אימת שהייתי שולח אל רבנו מכתב או המלצה, היה מזדרז מיד למלא את בקשתי, וכך ראיתי תמיד שרבנו הוא לא רק גאון בתורה, אלא גם גדול במידות, בעל נשמה גדולה, שממנו צריך ללמוד אורחות חיים ("הצופה", ג' אלול תש"ך).
[וראה מו"מ של הלכה: דברי הרב אל הרב הדאיה ז"ל ב"משפט כהן" סי' צ"ב, ותשובת הרעה"ד ז"ל ב"אגרות לראי"ה" עמ' רכ"א].

★

כשלמדתי בישיבת "מרכז הרב" בשנות תרצ"א-תרצ"ה, והייתי מצוי בבית הרב, ראיתי כמה פעמים שהגיע אליו הרב הגאון ר' בן-ציון קואינקה ז"ל, והוא קבל את פניו בידידות מרובה, ונשא ונתן עמו בהלכה.

כידוע ערך הרב בן ציון קואינקה ז"ל במשך 19 שנה, את הירחון התורני "המאסף", עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה, והנה כששקטה הארץ נתן הרב"צ דעתו לחדש את הופעת הירחון, ובשנת תרפ"ב עמד לצאת לערי מצרים לגייס כספים למטרה נכבדה זו.
מרן הרב זצ"ל העניק לו אז מכתב-עידוד, המרומם שמו ופעלו של הרב"צ, וזה דבר המכתב:

"לכבוד ידיד נפשי, הרב הגאון המפורסם, אוצר תורה ויראה, חכם לכב ורב פעלים, כמוה"ר בן ציון אברהם קואינקה שליט"א, ראב"ד דאחינו ק"ק ספרדים פעה"ק ירושלים ת"ו, וחבר בהרכנות הראשית לא"י ת"ו.

אחדשה"ט דכתר"ה חביבי הגאון נ"י,

הנני בזה להביע את שמחת לבי לכבוד ידידי, על הכשרה הטובה אשר השמיעני, כי הנהו נכון לשוב לעבודת הקודש, לכוונן עוד את ירחון "המאסף", אשר הוציא לאור מאז מלפני המלחמה משך של שנים תכופות, תשע עשרה שנה, אשר העשיר על ידו את ספרותנו התורנית ברכוש גדול ועצום, ממעשה ידי רבנים גדולים וגאונים וחכמים מובהקים בכל אפסי ארץ, ואשר כלל בקרבנו גם הרבה מדברי-

תורה דיליה, דברים נחמדים מפז ומאירים כספירים, כאשר מודעת זאת כרבת בני עמנו, אצל כל תופשי התורה הקרובים והרחוקים.

ועתה אהובי כתר"ה שליט"א תחזקנה ידיו ויהי ה' עמו גבור החיל, לבצע את מחשבתו הטובה. חזק ואמץ, כונה חרוץ וחכם לבב, בהיכל תורת ה' תמימה. חזקה היא תקותי כי כאשר אצלו מרוחם חכמי ישראל הגדולים על "המאסף" בשנים שעברו, וכאשר מצאו לנכון נדיבי לב חובבי תוה"ק, להכירו לברכה בתקופתו הקודמת. כן יתנו יד וכן יוסיפו בהוספת ברכה, להחזיק את ידי כתר"ה בכל אופני הסיוע ברוח ובחומר לתקופות הבע"ל. ויהי נועם ה' עליו, ופועל ידיו ירצה, להיות לכבוד ולתפארת לבית ישראל להגדיל תורה ולהאדירה בעיר עז לנו, כנפשו היקרה ונפש דורש לטובה ולברכה, המצפה לתשועה קרובה לעם ד' ולנחלתו.

הבעה"ח פעה"ק ירושלים ת"ו יום ח"י שבט תרפ"ב

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

[הרב"צ קואינקה ז"ל נולד כ"א ניסן תרכ"ז, והלך לעולמו בט"ז מרחשון תרצ"ז].

★

כשביקר הרב בארצות-הברית בשנת תרפ"ד, בראש המשלחת למען ישיבות ארץ-ישראל ואירופא, שבה השתתפו הגאון ר' אברהם-דב שפירא ז"ל, רבה האחרון של קובנה, והגאון ר' משה-מרדכי אפשטיין ז"ל, ראש ישיבת סלבודקה, הרגיש הרב שבהופעותיהם המשותפות מקדיש הצבור תשומת-לב מיוחדת לו. בכל מקום בארה"ב שאליו הגיעה משלחת הרבנים לשאת דבריה, היה כמוכזב הרב ראשון לנואמים, והיה הדבר קשה להרב שהכבוד הגדול הזה כולו נופל בחלקו, ואילו חבריו הרבנים הגאונים כאילו טפלים לו.

אכן, ידע הרב שלא ניתן לשנות את הסדר, ועל כן מצא דרך לשמור על כבוד-התורה של חבריו, בדבריי-הקדמה שבהם פתח את נאומיו, וכך היה אומר:

"רבותי, נתאספתם לכבוד חברי הרבנים הגדולים, רבה של קובנה וראש ישיבת סלבודקה ולכבודי, אולם דעו לכם שקובנה היא עיר לא-גדולה כלל, ורק גאונים כמו ר' לייבלה שפירא ז"ל ורבי יצחק אלחנן ז"ל, הם שפרסמוה בעולם היהודי, וכימינו רבה של קובנה הרב שפירא, מחבר הספר "דבר אברהם", הוא המפרסם את קובנה בעולם, וכיוצא בזה סלבודקה — עיירה קטנה היא, ורק בזכות הישיבה הגדולה וראש-הישיבה הגרמ"מ אפשטיין מחבר הספר "לבוש מרדכי", נתפרסמה סלבודקה בעולם. קובנה וסלבודקה זקוקות אפוא לרבנים הגדולים, והם המוסיפים להן כבוד ויקר.

לא כן אני עבדכם: אני מייצג את ירושלים, ובכבודה אני מתכבד, כי ירושלים עיר-הקודש אינה זקוקה כלל שמישהו יפרסם אותה, שמישהו ירים את כבודה, ירושלים גדול כבודה בזכות עצמה וכולנו מתכבדים בה. וזכותה של ירושלים עיר קדשנו ותפארתנו היא שעמדה גם לי עבדכם להיות פותח ראשון".

★

סיפר הצדיק הירושלמי, הרב ר' אריה לוי ז"ל:

זכיתי להיות שליח-מצוה, להביא תשורה יקרה מגדול לגדול, והבאתי למרן הרב זצ"ל את ספרו של הגאון ר' איסר-זלמן מלצר ז"ל "אבן האזל", מיד עם צאתו מבית-הדפוס.

הרב הפליג בשבח תורתו של הגר"ז, ודרך עיונו בהביר והישר, ואף הוא הגדיר ואמר: "ר' איסר זלמן, הרי דרך-הלימוד שלו הוא דרך הגאון ר' יחיאל הליר ז"ל, בספרו "עמודי אור"!

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

הרב משה צבי נריה

[תרד]

כשחזרתי וסחתי הדברים להגרא"ז, עמד משתאה ואמר: "מתפלא אני כיצד תפס הרב את הדבר, והרי באמת עיינתי הרבה ב"עמודי אור" וסגלתי לעצמי את מהלך ברוריו בהלכה".

★

הרב מחה נמרצות, כשפרסמה הנהלת ישיבת "עץ חיים" חוברת-תעמולה של הישיבה, ולא הבליטה במדה מתאימה את דמותו ואת מקומו של ראש-הישיבה "האדם הגדול שהוא בעזה"י עמוד הקודש של המוסד הקדוש הזה":

ב"ה, יום כ"ח לחדש טבת, תרצ"ג.

לכבוד הנהלת ישיבת עץ חיים פעה"ק ת"ו

שלו וברכה!

הנני בזה מוצא לי לחובה גדולה, להביע את צערי הגדול ואת מחאתי נגד הסדר שהובע בהמחברת הזרנונית בשם "אגרוס פון ארץ ישראל" בתור סיפור תולדותיו של "עץ חיים", ביחס לכבוד הגאון הגדול מו"ה איסר זלמן מלצר שליט"א, הר"מ הראשי ומנהלה הרוחני של הישיבה הקדושה. וכי כך צריכים להתנהג עם גאון גדול זה, שתפארתו והודו היא העטרה היותר מפוארה של הישיבה, לעשות אותו כשירים, להעמיד אותו מן הצד ולציירו רק ביחס למקומו העבר מסלוצק. לדעתי צריך עיוות זה להיות מתקן מיד, ולפני התפוצה של המחברת הזאת צריך שתהיה עלה מיוחדת נקבעה בכבוד והדר, בצירוף עם תמונתו של הר"מ הראשי שליט"א, בהבעה של הערצה הראויה לאדם הגדול, שהוא בעה"י עמוד הקודש של המוסד הקדוש הזה, וזיוו והדרו.

בתקותי, שיקבלו את דברי ויכירו את האמת והצדק שבהם, להלכה ולמעשה, הנני חותם בכרכה נאמנה וצפיית ישועה להגדלת תורה"ק ורוממות כבודה. המושפל בעזה"ר בעיר ד' שמה, כנה"י ונפש ידיד דוש"ת באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק [הכהן קוק]

★

עד מה גדול היה כבודו וסמכותו של הגרא"ז ז"ל בעיני הרב — זאת אנו למדים ממעשה שהיה:

מבית המטבחים הביאו פעם לפני הרב שאלה חמורה בסירכא שנמצאה בשור. באותה שעה שהה הגרא"ז בבית הרב ועוד רבנים, והרב שיתף אותם בדיון ההלכתי. תוך כדי דיון, השמיע הגרא"ז דברים הנוטים לצד איסור. מיד הפסיק הרב את הדיון ואמר: "כיון שיצא מפיו כך, שוב אין לדון יותר בזה" (מפי הרב ברוך רקובר שליט"א — "שבחי הראי"ה" עמ' ר"ב).

★

הרב צבי קפלן שליט"א מספר:

לחופת בתו של הנדבן הנכבד ר' שרגא הריס ז"ל עם בנו של ר' אלחנן שיינזון ז"ל מיקירי תל-אביב, הוזמנו הרב צ"ל והגרא"ז מלצר זצ"ל. החופה נערכה בגינה שבחצר, והוכנו עבור שני האורחים הנעלים שני כסאות במקום המתאים. הרב הגיע עם מלויו והושב במקומו המכובד. הגרא"ז התאחר קצת, ובטרדות החתונה לא דאגו המארחים להעלותו ולהשיבו במקום שנועד לו, והוא בענותו וצניעותו נשאר עומד במרחק-מה מהמקום שבו ישב הרב.

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

כבוד התורה

[תרה]

והנה הרגיש הרב בדבר, ומיד קם ובתנופת־יד חגיגית הזמין את הגאון ר' איסר־זלמן לבוא ולשבת בכסא שעל ידו.

ילד הייתי כשראיתי את הדבר הזה, אולם מאד הרשים אותי יחס־הכבוד שגילה הרב כלפי הגרא"ז, ועד היום זכור לי מראה פני הרב ותנופת־ידו.

★

על היחס המקביל של הגרא"ז ז"ל אל הרב והערכתו הגדולה לאישיותו, ראה בספר־תולדותיו "בדרך עץ החיים" כרך ב' — ירושלים תשמ"ו — עמ' 489-90. וראוי להוסיף שככמה מאגרותיו מכתיר הגרא"ז את הרב כתואר הנדיר ביותר — "שר התורה" (ראה לדוגמא בהסכמתו בראש מסכת כיצה עם "הלכה ברורה", שהופיעה זמן קצר אחרי פטירתו של הרב ע"י "מכון הרי פישל").

ועוד: הגרא"ז ז"ל שהיה גר ב"בתי יעקובסון", היה מתפלל בקביעות בבית־הכנסת של הפרושים ב"בתי ברוידא" שהיה סמוך לו ביותר, והיה זה כבוד גדול לביהכנ"ס, שראש ישיבת "עץ חיים" הנערץ מתפלל בצל קורתו. אולם אחרי שביכנ"ס זה שימש אכסניא, למאורע עגום של פגיעה חמורה בכבודו של הרב, עזב הגרא"ז באופן הפגנתי את בית־הכנסת הזה — שהתיימר בכבודו — ועבר להתפלל בביכנ"ס שהיה רחוק יותר מביתו, ביהכנ"ס של החסידים ב"בתי רנד".

★

תואר זה — "שר התורה" — מופיע גם במכתב המלצה שכתב הגרא"ז אל הרב, לזירוז השגת רשיון־עליה לא"י, עבור מורי ורבי הגאון ר' מרדכי פיינשטיין זצ"ל, רבה האחרון של קהילת שקלוב (אשר אחיו הבכור הגר"מ זצ"ל מננהו באגרותיו — "אגרות משה" — "אחי הרב הגאון החריף").

[מכתב המלצה זה נשמר בידי ידיד־נעורי הרב שמעיה שאנן ז"ל, (שגם הוא למד בשקלוב), וברוב טובו מסר אותו לידי, ועתה נדפס בספר תולדותיו של הגרא"ז "בדרך עץ החיים", ח"ב, עמ' 332-3.

ופה מקום אתי לתקן טעות שנפלה: לצערי טעה המעתיק בקריאתו, ובמקום הנדפס "והוא גדול באמת ועניו עצום", צריך להיות — כפי שעולה מתוך קריאה מדויקת — "ומעמיק עצום"].

★

ביום־א־דאשכבתא הספיד הגרא"ז ז"ל את הרב כשם הישיכות בירושלים, ואח"כ הספידו במלאת ה"שבעה" כחורכת ר"י החסיד כעיר העתיקה, ואחד המשפטים שאמר אז היה: "עם פטירתו של הרב נפגע חוט־השדרה של כלל־ישראל!".

והוסיף ואמר: "במהירות מוחו ועוצם חריפותו, יכול היה להתפרסם בעולם כמו ה"תומים" [הגר"י אייבשיץ ז"ל]. אולם הוא ויתר על דרך הפלפול, והתמסר במשך שנים לסידור "הלכה ברורה" על כל הש"ס, לקביעת דרך לאמיתה של תורה, "כי תורת אמת היתה בפיהו".

בהקדשה שכתב הגרא"ז ז"ל, על אחד מכרכי "אבן האזל", אשר נתן למור"ר הרב ר' צבי־יהודה ז"ל, הוא מננה את הרב "גאון עוזנו, נשיא ישראל".

ומור"ר הרב ר' יצחק אריאלי ז"ל מוסר, כי בהתיעצות מסויימת שהיתה בבית הרב אחרי

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

הרב משה צבי נריה

[תרו]

פטירתו, אמר הגרא"ז ז"ל: "על יד שולחנו של הרב, אי אפשר לדבר דברים בטלים, גם כאשר הוא איננו יושב אתנו".

★

סח לי הרב שאול ליברמן ז"ל:

בתקופה מסוימת גרתי בדירה קטנה בירושלים, שפרוזדור ארוך עבר על פניה והוא חיבר אותה אל הדירה שבה גר אז ר' נחמיה'לה ז"ל אחיו הצעיר של הרבי הזקן מגוד [הרא"מ] ז"ל. כרגיל ישבתי בחדרי שולתו היתה פתוחה ולמדתי. באחד הימים היתה שמחת "שבע ברכות" בבית ר' נחמיה'לה, שאליה הזמן הרב, והנה כשהגיע הרב ועבר דרך הפרוזדור וראה אותי, נעצר ונכנס אלי, הציץ וראה באיזה ענין אני עומד, ומיד התיישב והתחיל נושא ונותן אתי באותה סוגיא.

חסיד-יגור שנאספו וכאו לכבוד המאורע ולכבוד האורח רס-המעלה, תמהו מאד למראה עיניהם, שכן גם משפחת ר' נחמיה'לה, לא הקדישה תשומת לב מיוחדת, לאברך-ללא-זקן הנמצא בשכנותם, גם אם ראוהו מעיין בקביעות בגמרות ושאר ספרי קודש. כאמור התיישב הרב על ידי, אולם הרגשתי שהוא מאריך בישיבתו ואינו ממהר כלל, ואמנם המשיך עד שבאו ואמרו בעדינות שהציבור מחכה לו. ברור לי שהוא עשה זאת ככוונה, להבליט את יחס-הכבוד שלו אלי, כבוד למי שעוסק בתורה גם אם אינו נראה כלל כחסיד-יגור.

★

הרב המופלא ר' ירוחם ורהפטיג ז"ל (תלמידו של הגאון ר' חיים סולובייצ'ק ז"ל, וחברו של "העילוי מפיצ'ט" הגאון ר' שלמה פוליאצ'יק ז"ל) סיפר לי: כשהייתי הולך להקביל פני גדול בתורה, ולהרצות לפניו מחידושי בהלכה, ידעתי שישנם גדולים חריפים שתוך ריתחא-דאורייתא במלחמתה-של-תורה, הם גילים לבטל דברי זולתם, להקשות עליהם קושיות חמורות או לפרוך ולדחות חידושיהם. ולקראת עימות זה הייתי מכין עצמי, משנס מתני להשיב מלחמה שערה, שלא יבטלונני בהבל פיהם.

כשעליתי בפעם הראשונה לא"י, ועמדתי לבקר אצל הרב, הכינותי דברי תורה מהמעולים שבחידושי, וכולי הייתי ערוך למערכה.

והנה כשבאתי והרציתי לפניו מחידושי תורת, האיד פניו אלי ברוב-עננותו, חיזק את דברי וביססם בעוצם-בקיאותו, העמיק והטעים סברותי ברוחב-הבנתו, וכה רוממני עד שנעשיתי בטל ומבוטל בפניו (ער האט מיר אזוי אויף-גיהייבען, אז איך בין גיווארן בטל ומבוטל פאר אים...)

אף הוא הוסיף וסיפר: בביקורי השני אצל הרב, חקר ודרש אותי הרב על מעמדי הכלכלי, ותשומת הלב היתירה והמפורטת של הרב, היתה קצת תמוהה בעיני.

והנה בסוף השיחה פנה אלי הרב, וביקש ממני את הדרכון שלי, והוסיף שיחזיר לי אותו כעבור שבוע. לא שאלתי שאלות, ומסרתי לו את הדרכון. כעבור שבוע כשבאתי שוב אל הרב, הושיט לי הרב את הדרכון כשבתוכו ויזה ארץ-ישראלית...

— הרב החליט שלפי מצבי יכול אני לעקור דירתי מווארשא ומקומי הוא בארץ ישראל!

★

כגנזי עיריית חדרה, מצאתי את מכתב-הברכה ששלח הרב להכתרתו של רבה הראשון, הרב יוסף-רב כהן ז"ל:

A. I. KOOK
CHIEF RABBI
OF THE HOLY LAND
JERUSALEM

כתובה נא לתוכי תא תעד

אברהם יצחק הכהן קוק

הרב הראשי לארץ ישראל
תשנ"ג
בעיריית ירושלים תובכ"ט

החש

יום

אלהי ישראל אשר אין עמו כמותו
מורה ולעולם אלהי ישראל ברוך הוא
המקיים כל מצוותיו וכל
מצותיו אשר אמרנו לא אלהינו
אלהי ישראל ואלהי ישראל הם
אשר לא אלהינו ואלהי ישראל הם
אשר לא אלהינו ואלהי ישראל הם
אשר לא אלהינו ואלהי ישראל הם
אשר לא אלהינו ואלהי ישראל הם
אשר לא אלהינו ואלהי ישראל הם
אשר לא אלהינו ואלהי ישראל הם
אשר לא אלהינו ואלהי ישראל הם
אשר לא אלהינו ואלהי ישראל הם

יום ו' לחדש אדר, תרפ"ו
 שלו' וברכה באה"ר לכ' ידידי הרב הגאון המפורסם חו"ב סוע"ה אוצר תו"י, מו"ה
 יוסף דוב כהן שליט"א האב"ד דמושבת חדרה ת"ו,
 שלו' למר ולתורתו, ולכל העדה הקדושה עדת ד' אשר בארץ הקדש, יושבת חדרה,
 ולכבוד ועד המושבה, וועד בית הכנסת, יהי נועם ד' עליהם, ותיכף לת"ח ברכה.
 אקוה בע"ה שתבא שפעת ברכה והצלחה לכללות העדה, ולפרטיה כולם מקטנם
 ועד גדולם, לרגלי הופעת כת"ר במשרתו הקדושה, אשר אקוה שינהל את כל הקהל
 הקדוש על מי מנוחות בדרכי התורה והמוסר, וכולם יכירו וידעו את ערכו הגדול
 וכשרונותיו הגדולים ומדותיו התרומיות.
 והשי"ת יגונן עליהם ועל כל שאר עמו, ולא ידעו עוד מכל נגע ומחלה, ויהיו
 נטועים בחצרות הקודש דשנים ורעננים לאורך ימים טובים. יפרחו כגפן וכלבנון נך
 שרשם לשמחת כל המצפים לתשועת ד' על עמו ונחלתו. כנה"י [כנפשם היקרה]
 ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ר [ידידם עוז דורש שלום תורתם באהבה רבה] חותם
 בכרכת מז"ט ורב טובה לעד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

★

חתנו של הרה"צ ר' אריה לוי"ן ז"ל, הגאון הצנוע ר' שמואל אהרן יודלביץ ז"ל (מחבר
 הספרים "החשמל לאור ההלכה" ו"מעיל שמואל") מגדולי ירושלים היה, אלא שכרוב
 ענוותו היה נחבא אל הכלים, אולם הרב שהכירו ידע להעריך את רום ערכו. אחרי פטירתו של
 הגרש"א, כתב לי בנו הרב מרדכי יודלביץ ז"ל את סיפור המעשה דלקמן:
 "אאמו"ר הכ"מ היה מועמד לדיינות, והיה זקוק להמלצה או לסמיכה של מרן הרב זצ"ל,
 והלך הסבא [הרה"צ ר' אריה לוי"ן ז"ל] עם אבא אל הרב, וכשכאו על יד ביתו ראו שכבר הוא
 יושב במונית מוכן לנסיעה. אולם הרב הרגיש תיכף בבאים, ותיכף נפתחה הדלת והרב שאל
 את הסבא מה הענין, ענה הסבא כי לא יבוער ויבוא בעת אחרת, אבל הרב לא הרפה ואמר
 שהוא מוכרח לומר לו בשביל מה הוא בא, ואז ענה שהוא זקוק להמלצה בשביל חתנו.
 מיד הזדרז הרב ויצא מן המונית והתחיל חוזר הביתה לכתוב את המלצתו. תוך כדי
 הליכה, אמר לו הסבא: "עד כדי כך?" השיב הרב: "אם בשביל תלמיד-יחסם כחתנו גם כן לא
 [להזדרז ולמלא בקשתו], אז יסביר נא לי מה זה כבוד-התורה?!"
 [סיפור זה על מידת והירותו וזריזותו של הרב בכבוד התורה, דומה שקראתיו באיזה
 מקום, שנמסר ישירות בפי הרב ר' אריה זצ"ל, אלא שכרוב צניעותו העלים ר' אריה
 שהמעשה היה בחתנו, והנה זכינו לברר מקחו-של-צדיק ושכחו של הגרש"א ז"ל, עד מה
 העריך אותו הרב ועד מה הזדרז להמליץ עליו בצורה כה נעלה]*.

* בזכותו של הרב ר' אריה לוי"ן ז"ל וחתנו הרש"א ז"ל נשתמר בידינו חלק משיחתו של מרן הרב זצ"ל עם
 הרבי מליובאוויטש, אדמו"ר הרי"צ נ"ע. כשהרב החזיר ביקור לרבי, לקח הרב אתו גם את ר' אריה ואת
 חתנו הרש"א יודלביץ ז"ל. המשמשים בקודש ניסו לעכב כניסתם. סבורים היו שהרב יעדיף פגישה
 ביחידות, אולם הרב לא הסכים להפרד ממלוויו הנאמנים — "כך עושים לבני לוויה?" (חולין ז', א) — וכך
 נכנסו גם הם ושמעו את שיחת-הקודש המאלפת.

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

ן תרט

כבוד התורה

A. I. KOOK

CHIEF RABBI
OF THE HOLY LAND
JERUSALEM

במסגרת מכתבי תשובות

אברהם יצחק הכהן קוק

הרב הראשי לארץ ישראל
תשנ"ו
בית דין הרבנים חכמים

הרצ

הרש

יום

הוא כזה איש צדיק מאד וכוונתו באהבה רבה
 איה הוא יקרא ביום הקדוש החול בארץ
 ארצה ימיה אלה אלוהים אלהי ישראל
 שאלוהים יתחברו השמים והארץ והים
 הקדוש אל עמי חיים כעת ואלהי
 יעוצרו לך במצאנו במאה דורות ואלהים
 חידוד נולדו המנוחים ועמיתו
 תלמודות ימלאו ב' שאלוהים
 הוא ואלהי ישראל עשרה ב' ילד
 משהו מזה ביום זה יום זה
 ולקח עמו ב' ימים קדוש
 כן או ילדו יום יום עשרה יום
 בעצמו וצדק ופירוש זה יום זה
 יתחברו אלהי ישראל ואלהי ישראל
 עולם.

אברהם יצחק הכהן קוק
הרב הראשי לארץ ישראל
האב"ד

בעיה"ק ירושלים תוכב"א

הנני בזה להודיע באתרא דלא ידעין ליה, את מעלת הרב הגאון החו"ב סו"ה אוצר תוו"ר [תורה ויראה] מו"ה שמואל אהרן יודעלעוויץ שליט"א, מיחידי הסגולה שבבני הישיבה הקדושה עץ חיים פע"הק ת"ו, אשר מאז נודע לי בגדלו בתורה בגפ"ת ופוסקים הוא כאחד הגדולים, מדותיו תרומיות ויראת ד' טהורה ערוכה אתו ושמורה, ואשרי עדת ד' אשר תקחנו אחר כבוד להיות לה לרב ואב"ד ומורה דרך ד' לעם קדוש, כי לו נאה ולו יאתה עטרת הרבנות בכבוד והדר, וכל תומכיו יאושרו ויתברכו לרגלו.

כנה"י ונפש מברכס מקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

★

בשנת תשל"ז קיבל הרש"א ז"ל את פרס עירית תל-אביב, על שם מרן הרב זצ"ל, עבור ספרו "מעיל שמואל" (ביאורים וחיידושים במסכת פסחים) וחברת השופטים כתב בנימוקי הפרס: "המחבר הוא אחד מגדולי חכמי התורה בירושלים, שימש כראש ישיבה ומרביץ תורה בישיבות "עץ-חיים", "בית יוסף" וכולל מהרי"ל, פירסם עשרות מאמרים בקובצי "כרם-ציון" בענייני מצוות התלויות בארץ, ולפני כמה שנים פירסם את הספר "החשמל לאור ההלכה" — — —

המחבר הוא תלמיד מובהק לגאונים ראשי הישיבות הראשונים לישיבות בארץ בתקופה האחרונה. הגאון ר' אברהם-אהרן בורשטיין זצ"ל, הידוע בשם "הרב מטברג", והגאון ר' איסר-זלמן מלצר זצ"ל, שרוב גדולי התורה בארץ הם בכלל תלמידיו. הרבה הושפע מדרך הלימוד של שניהם, וגם הביא בספרו ["מעיל שמואל"] הרבה מחידושיהם ומפלפל בהם. ואכן ניכרת בחידושויו השפעה מאותה העמקה יסודית של הרב מטברג וההבנה הבהירה של בעל אבן-האזל. — — —

המחבר — חתנו של הצדיק הירושלמי הצנוע הרב ר' אריה לוי זצ"ל — מתנהג כדרכם של ותיקי חכמי ירושלים, לומדים תורה מתוך הדחק ומתנהגים בענווה וצניעות. הם עצמם מצמצמים עצמם בקרן זווית ותורתם מבשמת את העולם ומכריזה עליהם בחוץ".

★

הרב ר' יהושע-זליג דיסקין ז"ל, רבה של פרדס חנה, מספר: הרב ר' אברהם ריניק ז"ל, תלמיד ישיבת סלבודקה, שהתקבל כרב בכפר-סבא, התחיל ראשית-כל לדאוג לבנין מקוה, והדבר עלה לו בקשיים גדולים. בנינה נגמר בקיץ ועד עונת הגשמים עלתה הצעה של מלוי המקוה ע"י גבישי קרח. הוא דן בדבר עם מורו ורבו ראש ישיבת סלבודקה וחברון הגאון ר' משה-מרדכי אפשטיין ז"ל. אלא שהוא היסס בדבר ואמר נחכה עד לגשמים*. אבל הרב ריניק טען: בינתיים ישנן כאלה שלא תטרחנה לנסוע במקום אחר ותכשלנה באיסור כרת. אם כן — אמר הגרמ"מ ז"ל — תפנה אל הרב הראשי הגראי"ה קוק ז"ל. הוא פנה ואמנם הרב הכריע להכשיר (תשובתו המפורטת נרפסה ב"דעת כהן" סי' *

* ראה תשובתו המקיפה בנושא זה בשו"ת "לבוש מרדכי" — ירושלים תש"ו — סי' כ"ה.

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

[תריא

כבוד התורה

צ"ח). קבע אצלו הטעם של מניעת מכשול האיסור החמור. אבל — הוסיף הגר"א וכתב "אך מאחר שידידנו הגרמ"מ שליט"א הלא עמנו פה ועסק בענין זה [בקונטרס שנדפס והולך בירחון "הפרדס"], ייטיב נא כת"ר להציע לפניו את השאלה ואת תוכן דעתי, ואם גם הוא שיחי' יסכים על זה מה טוב".

הגרמ"מ היה צעיר מן הרב בשנה אחת, והרב לא ידע שהרב ריניק פנה אליו מקודם כתלמיד אל רבו — עם זאת הפנה אותו אליו מיזמתו הוא, הואיל וידע, כאמור, שהוא כבר דן בנושא.

כך התייחסו גדולי-התורה זה לזה.

★

ועוד סיפר הרב ר' יהושע זליג דיסקין ז"ל:

כשעליתי מרוסיה, פגשתי רב מרוסיה שהקדים ועלה לפני, שאלתי אותו: מה טיבו של הרב קוק ז"ל? שמעתי עליו גדולות. והרב-העולה ענה לי: אספר לך מה שהיה אתי, ותשמש לך דוגמא קטנה.

כשבאתי אליו בפעם הראשונה היה שם תור של אנשים. נשארתי לשבת ביניהם בפרוזדור. והנה יצא הרב מחדרו וראה אותי יושב. הזדרו וניגש אלי, הושיט לי ידו לשלום ושאל מאין אני? אמרתי: "אני הרב מאושבסק, עיירה בוואהלין, ברוסיה". הרב הגיב מיד ואמר: "סלח לי מאד. אני משועבד. מה אפשר לעשות. צריך אני להקדים ולקבל אותך, אבל איני יכול, כי בחדרי יושבים כבר אנשים. אני מבקש את סליחתך".

הרגשתי שהרב אינו יכול לשבת במנוחה בחדרו, בזמן שבחוץ יושב ומחכה איזה שהוא רב מעיירה קטנה, והלא אני קטן כל כך, והוא הרב הראשי של ארץ-ישראל.

★

סח לי הגר"מ סטלביץ ז"ל (הרב מחסלאוויטש מחבר ספרי "מבית מאיר") שהיה רבה של שכונת זכרון-משה בירושלים: כשהייתי בא אל הרב בענין צבורי, היה נפנה מיד אלי ומזדרז מאד שלא לעכב אותי. באמרו לי: "איהר זיינט דאך א מתמיד, און אייער צייט איז זייער טייער" [כת"ר הלא הוא "מתמיד" — וזמנו יקר מאד].

[וראה מכתבו של הרב מחסלביץ ז"ל אל מרן הרב זצ"ל, "אגרות-לראי"ה" — ירושלים תשמ"ו — עמ' ר"ה, ודברי הרב בשו"ת "דעת כהן" סי' רי"ד ורט"ו].

★

כיוצא בזה הגיב הרב בשכבו על ערש-דוי, כשמסרו לו שהגאון בעל "חזון איש" ז"ל רוצה לבוא לבקרו: "ה"חזון איש" הוא מן השקדנים היחידים שבדור, ואני חס מאוד על ביטול-התורה שלו, אנא מסרו נא לו שלא יטרח לכוא, ואני מבקש שיתפלל עבורי בביתו".

★

כשעלה הרב המופלא שרבי-ההזוהר ר' ראובן מרגליות ז"ל לא"י, וביקר את הרב בירושלים, והציג עצמו לפניו בשמו ראובן מרגליות, קם הרב ושם כובעו על ראשו, חגר אבנטו ובירך "שהחינו".

מתוך חיבת ספריו בא לחיבת מחברם, עד כדי שמחת-לב בראייתו הראויה לכרכה ב"שם ומלכות".

כהסכמת הרב לספרו של הגר"ר מרגליות ז"ל "נפש חיה" — כ"א באלול תרצ"א — כותב

הרב:

"העיפותי עיני בדברי-קדשו, והתבסמתי מבשמי-תורתו והערותיו היקרות

הרב משה צבי נריה

והמפליאות בבקיאות נפלאה וחריפות ישרה. — — — ספריו היקרים שהוא מוציא אותם לאור-עולם מדי פעם בפעם במקצועות שונים, כולם מאירים הם עיני ההוגים בהם — אשרי חלקו. ולאות חביבות דבריו הנני רושם בזה איזו הערות קטנות".

בט' ניסן, תרצ"ג, כתב אליו מרן הרב זצ"ל:

"לכב' ידידי הרב הגאון, איש-האשכולות, רב פעלים לתורה ולתעודה, מוה"ר ראובן מרגליות שליט"א.

מחברתו היקרה "יסוד המשנה ועריכתה" הגיעה לידי, ובהציעי בה מצאתי בתוכה רב-פנינים, ואפיריון נמטיה לכבוד תורתו הרמה, על עבודתו החשובה הזאת, הראויה לעמוד בשורה של העבודות רבות-הערך שנעשו כנידון זה, מהמצוינים שבחכמי ישראל, יחזק ד' חילו ויפוצו מעינותיו חוצה, ישוטטו רבים ותרכה הדעת".

★

הרב חיבב מאד את חסידי ברסלב. ופעם היה בירושלים סכסוך בין חסידי בויאן — שהיו כולם ממעריצי הרב — לבין חסידי ברסלב, ובאו לקיים בירור בפני הרב. בריתחת-הויכוח פגע אחד מחסידי בויאן בזכרו של אדמו"ר רבי נחמן מברסלב ז"ל. שלא כדרכו, קם הרב ומחה על כך בחריפות עצומה.

★

לבעל בית חשוב בן-תורה, אשר פנה אל הרב כדברי-תלונה על הרב שבמקומו, משיב הרב וכותב:

"יאמין לי כב' שכתור ת"ח הוא חביב עלי מאד, אבל התלונות [שלו] על הרב מרא-דאתרא לא מצאתין מבוססות. — — — והענין של שעת-הדחק בודאי מסוד הוא לכל מורה-הוראה, מר באתריה, להבחין את הענין.

— — — ומה שכתב שהרב חיפש בספרים — אין זה פגם וחסרון כלל, וכבר כתב הט"ז בסי' א' ס"ק ה', שבעל-הוראה אין עניינו שידע כל ההוראות בעל פה, — — — ואפילו גאון-עולם כה-נודע ביהודה" ז"ל, כותב בהקדמתו שטרח בחיפוש, ואנן מה נענה אבתריה. — — — בעונות הרבים, מספרי לשון-הרע ומבזי בזי-תורה נמצאים עכשיו בכל מקום — — — ואבקש מכת"ר שיסיר מלבו את התרעומות, ויעזור להבא להרב מרא-דאתרא בכל העניינים הנוגעים לתקומת הדת והיהדות, ויהי חלקם בין המיישכים את ארצנו הקדושה בדרך התורה והמצות, לטוב לכל ישראל ולצמיחת קרן ישועה וגאולה לעם ד' ונחלתו" ("דעת כהן" סי' ט"ז).